

Daniel Kalinowski

Międzynarodowe Konfrontacje
Kulturowe "Wielkie Pomorze :
społeczności i narody", Słupsk, 14-16
października 2015 r.

Acta Cassubiana 17, 374-378

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Daniel Kalinowski

Międzynarodowe Konfrontacje Kulturowe *Wielkie Pomorze. Społeczności i narody,* Słupsk, 14-16 października 2015 r.

Międzynarodowe Konfrontacje Kulturowe „Wielkie Pomorze” to cykliczne interdyscyplinarne sympozjum pielęgnujące tożsamość kulturową, narodową i regionalną. Jest ono organizowane przez Instytut Polonistyki Akademii Pomorskiej w Słupsku oraz Instytut Kaszubski w Gdańsku. Współorganizatorami w każdej edycji Konfrontacji są: Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku oraz słupski Teatr Rondo. W tegorocznym wydaniu sympozjum ważną rolę odegrała również Miejska Biblioteka Publiczna im. Marii Dąbrowskiej. Medialnie obsługiwało zdarzenie Radio Koszalin oraz „Głos Pomorza”.

Pierwsza edycja Konfrontacji (w 2007 roku) poświęcona była problematyce mitu przestrzeni Pomorza, druga (2009) tożsamości kulturowej, trzecia (2011) nakreśleniu najciekawszych ośrodków pomorskiej kultury artystycznej, czwarta (2013) problematyce konfesji religijnej mieszkańców Pomorza. Piąta – tegoroczna – była formą określającą zjawiska socjologiczno-literackie, które wyrażane były w artystycznych aktach dyskursów narodowych. Sympozjum przyniosło ze sobą nie tylko kwestie etniczne. Dokonywano namysłu nad takimi kategoriami, jak: społeczność terytorialna (kociewska, krajniacka, słowińska), grupa zawodowa (np. pastorzy, intelektualiści), rodowa lub wyznaniowa (ewangelicy, Żydzi). Podejmowanie trudnych tematów i kwestii wiązało się z tym, że w referatach wybrzmiały różne punkty widzenia na rzeczywistość historyczną i kulturową. Przede wszystkim polski, niemiecki czy kaszubski, ale także i inne spojrzenia z perspektywy grup większościowych lub mniejszościowych, które pojawiły się na Pomorzu.

Namysł nad tematyką „Wielkie Pomorze. Społeczności i narody” realizowany był w trakcie Konfrontacji w formach konferencji naukowej, wydarzeń artystycznych i spotkań autorskich. W podstawowym celu chodziło o ukazanie skomplikowanych relacji kulturowych Pomorza rozumianego jako terytorialna całość, która rozciąga się dzisiaj na terenie Niemiec i Polski. Jest to przestrzeń duchowego spotkania się różnych narodów i grup społecznych, które istniały względem siebie

tak w sytuacji konfliktu, jak i symbiozy. Precyzując w podejmowanych badaniach kulturotwórczą rolę dyskusji tożsamościowych, ukazano najważniejsze ośrodki myśli oraz wybitnych jej przedstawicieli. Badania waloru wieloetniczności Pomorza, które realizowane są w Polsce i w Niemczech podczas słupskich Konfrontacji stały się miejscem wymiany doświadczeń i międzynarodowym forum dyskusji naukowej i społecznej.

Zaprezentowane podczas Konfrontacji referaty ułożone zostały w cztery grupy: pierwsza dotyczyła generalistów, a więc określeniu, czym jest oraz na ile jest zasadny dyskurs narodowy w opisie rzeczywistości Pomorza. W części tej dr hab. prof. nadzw. Daniel Kalinowski (AP w Słupsku), przedstawił tekst *Kaszubi odwieczni. Florianą Ceynowy dyskurs narodotwórczy*. Był to historycznoliteracki wywód ukazujący klasyka dyskursu kaszubskiego jako zakorzenionego w dziewiętnastowiecznych koncepcjach narodowych działacza i teoretyka. Następnie trzeba wymienić wystąpienie prof. Miloša Řežnika (Niemiecki Instytut Historyczny, Warszawa) pt. *Średniowieczne ikony nowoczesnej tożsamości? Tzw. testament Mestwina i jego literackie reprezentacje od Aleksandra Majkowskiego do Lecha Bądkowskiego*. Była to prezentacja europejskich uwarunkowań polityczno-historycznych towarzyszących rozwijającemu się dyskursowi kaszubskiemu początków XX wieku. Za trzeci referat w tej grupie można uznać tekst prof. Cezarego Obracht-Prondzyńskiego (UG), *Pomorska hybris, czyli o regionie jako federacji lokalnych wspólnot*, który opisywał niejednoznaczność narodowościowo i językowo sytuację kulturową Pomorza, postrzegając tę przestrzeń w dynamicznych napięciach i stale zmiennych układach kulturowych.

Druga bogato reprezentowana na Konfrontacjach grupa wystąpień referatowych układała się w zagadnienia dotyczące reprezentacji etnosów. Jako pierwszy wystąpił w tym zakresie mgr Rafał Foltyn (Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, AP w Słupsku), z tekstem *Wieleci – dawna słowiańska potęga odrzańsko-baltycka*. Opisywał tutaj wagę badań nad najdawniejszą rzeczywistością Słowian zachodnich, jednocześnie krytycznie wskazując na istniejące już opracowania i ujęcia. Kolejnym referatem tej grupy było wystąpienie dr Joanny Flinik (AP w Słupsku), z wypowiedzią *Mieszczanie pomorscy w prozie niemieckiej*. Autorka, skupiając się na epice niemieckiej XX wieku, zarysowała najważniejsze obrazy literackie, w których problematyka narodowościowa była szczególnie ważna. Późniejsze wystąpienie dr hab. prof. nadzw. Adeli Kuik-Kalinowskiej (AP w Słupsku) zatytułowane *Kaszubi–Słowińcy. Wizerunek literacki*, podejmowało ten sam wątek co poprzedniczka, jednakże na materiale kaszubskojęzycznym. Dalsi referenci, tj. mgr Artur Jabłoński (AP w Słupsku), „*To dlô nas skrówk Hëlë òstôł stworzony*” – *hermetyczny świat kaszubskich rybaków z Półwyspu Helskiego* oraz mgr Łukasz Zoltkowski (AP w Słupsku), *Obraz Gochów w literaturze kaszubskiej*, jeszcze bardziej precyzowali kaszuboznawczy aspekt Konfrontacji, zajmując się mniejszymi, ale bardzo wyrazistymi społecznościami Kaszubów.

Swoistym dopełnieniem tych rozważań był referat mgr Krystyny Lewny (AP w Słupsku), pt. *Etniczność według Jana Drzeżdżona*, która, przywołując prozę kaszubskiego pisarza, zarysowała figury z jego eseistyki oraz dzieł artystycznych, odwołujące się do poczucia kaszubskiej tożsamości. Ostatnie dwa referaty grupy tekstów poświęconych reprezentacjom etnosów i wspólnot lokalnych dotyczyły społeczności pomorskich zamieszkujących skraj Pomorza. Dr hab. Jowita Kęcińska-Kaczmarek (Instytut Kaszubski) w tekście pt. „*Jestem Krajniakiem*” w *literaturze i nauce, czyli problem tożsamości regionalnej na Krajnie* zajęła się kulturowymi i tożsamościowymi aspektami współczesnej ziemi krajnieńskiej, z kolei dr Jarosław Szuta (AP w Słupsku) w referacie *Spoleczność kociewska. Tradycja i edukacja* opisywał Kociewie jako przestrzeń wymagającą docenienia i objęcia jej działaniami edukacji regionalnej. Swoiście naznaczoną obecnością różnych narodów i społeczności jest również rzeczywistość językowa Pomorza. Ukazywał to w swoim referacie dr Andrzej Chłudziński (Instytut Kaszubski). Jego wystąpienie pt. *Obce nazwy geograficzne na Pomorzu* było wypunktowaniem i usystematyzowaniem wielu przykładów na współegzystencję różnoimiennych etnosów pomorskich, pozostawiających swój ślad także w toponimii.

Trzecia grupa referatów zgłoszonych na Konfrontacje *Wielkie Pomorze* dotyczyła problematyki narodu oraz społeczności przedstawionych w różnych rodzajach sztuki. Najpierw pojawiły się wypowiedzi gości z Niemiec: dr. Christoph Ehrichta (Greifswald), z tekstem *Ethnische und kulturelle Vielfalt Pommerns in der Geschichtserzählung von Bugenhagens Pomerania* oraz pastora Hansa-Udona Voglera (Freienhuten), z referatem *Ludwig Gotthard Kosegarten – Pfarrer, Dichter Professor in Pommern*. Jak wskazują same tematy, pierwszy z badaczy zajął się renesansowym kronikarzem Janem Bugenhagenem i jego opisem ludów Pomorza, zaś drugi z referujących opisywał dziewiętnastowiecznego pastora Ludwiga Kosegartena jako wrażliwego na potrzeby duchowe swoich wiernych z Pomorza Przedniego przewodnika religijnego. W podobnym duchu przedstawiła swój referat dr Małgorzata Grzywacz (UAM w Poznaniu), zatytułowany *Pomorze jako element mnemotopiczny w autobiografiach duchowieństwa ewangelickiego: Johann Joachim Spalding i Carl Gottlieb Rehsener*. Analiza wspomnień owych duchownych odkryła ich jako jednostki bardzo odpowiedzialne za losy wspólnot religijnych, jakim przewodzili a jednocześnie jako artystów dbających o poczucie kulturowego zakorzenienia w regionie. Natomiast o braku odpowiedzialności historycznej przy jednoczesnym konstruowaniu obrazów dawnych społeczności opowiadała w swoim referacie mgr Joanna Chojecka (Archiwum Państwowe w Koszalinie), pt. *Gottlieba Samuela Pristaffa wizerunki dawnych Pomorzan*. To wystąpienie uświadamiało, jak wiele w jego ujęciach plastycznych myślenia życzeniowego, a jak mało rzetelnej treści merytorycznej. Następujący później materiał, jaki ukazał dr Bronisław Nowak (AP w Słupsku), pt. *Rody pomorskie i ich tożsamościowe wybory* dotyczył zawilości losów pomorskiej szlachty, która

niejednokrotnie stawała przed koniecznością narodowych identyfikacji, co przynosiło ściśle określone konsekwencje egzystencjalne. Późniejszy referat dr Miłoslavy Borzyszkowskiej-Szewczyk (UG), objęty tytułem *Autobiografie powojennego pokolenia naukowców o kaszubsko-pomorskim rodowodzie*, dotyczył bardziej sytuacji kulturowej współczesności i ukazywał autoidentyfikację zapisaną w tekstach memuarystycznych.

Autorzy kilku dalszych referatów tej grupy wystąpień bardziej skupieni byli na problematyce artystycznej. Oto dr prof. AP Katarzyna Jerzak (AP w Słupsku), w tekście *Czytając miasto: chronotop Gdyni* ukazywała fenomen społeczny Gdyni jako element projektu kulturowego tworzonego od podstaw w dwudziestoleciu międzywojennym i osiągającego postać miasta-symbolu modernizmu. Z kolei dr hab. prof. nadzw. Elżbieta Kal (AP w Słupsku), w referacie *Architektura z gwiazdą Dawida. Żydowskie obiekty w przestrzeni Słupska* przedstawiła realizacje architektoniczne, w których zmanifestowała się pomorska społeczność żydowska. Zbliżone podejście metodologiczne patronowało mgr Annie Sujeckiej (MPŚ w Słupsku), która w wystąpieniu pt. *Programy konfesyjne pomorskich protestantów w zbiorach słupskich* opowiadała o sztuce ewangelików, zaznaczających swą odrębność wobec katolicyzmu wrażliwość estetyczną. Referat mgr Mariusza Domańskiego (AP w Słupsku), *Słupskie grupy literackie i artystyczne* dotyczył kwestii narodowo-tożsamościowych, realizowanych wszakże już przez polskie środowisko artystyczne poszukujące w nowym miejscu życia szansy na objawienie swej wrażliwości. Na koniec tego typu ujęć powróciła tradycja kaszubska w recepcji współczesnej społeczności wejherowian. Jak ukazała to mgr Zuzanna Łaga (Muzeum Narodowe w Gdańsku), w wystąpieniu pt. *Przejawy kultury kaszubskiej w recepcji mieszkańców Wejherowa*, postrzeganie dzisiejszej kultury kaszubskiej nie jest bynajmniej wyłącznie akceptacyjne.

Naukowe wystąpienia Konfrontacji *Wielkie Pomorze. Społeczności i narody* były wzbogacane innymi aktami o bardziej środowiskowym lub artystycznym wymiarze. Oto 14 października w Czytelni Głównej Miejskiej Biblioteki Publicznej w Słupsku odbyła się promocja książki *Wielkie Pomorze. Wierzenia i religie* pod red. Daniela Kalinowskiego (Słupsk-Gdańsk 2015), którą prowadziła dyrektorka Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku – Marzenna Mazur. Spotkanie było tym ciekawsze, że zgromadziło nie tylko samych profesjonalnych akademików, ale regionalistów i polityków pomorskich (np. wystąpienie księdza Jana Giriatowicza albo senatora Kazimierza Kleiny). Drugiego dnia Konfrontacji w Ośrodku Teatralnym „Rondo” w Słupsku odbyły się prezentacje teatralne. Najpierw pokazano spektakl Teatru Brzozaki z Jasienia pt. *Ślady 237*, potem zaś monodram Szymona Majchrzaka z Koszalina pt. *Pokuć*. Oba spektakle dotyczyły dramatycznego czasu lat czterdziestych XX wieku. Pierwsze z przedstawień ukazywało mentalną już tylko pamięć o linii kolejowej Bytów-Lębork, drugie przywoływało rozterki wilniuków, którzy bynajmniej nie zamierzali się osiedlać na Ziemiach

Zachodnich. Trzeciego dnia Konfrontacji ponownie w murach Akademii Pomorskiej w Słupsku odbył się studyjny pokaz filmów: *Bilder aus Ostpommern* (1928) oraz *Egzamin* (1954). Pierwszy z filmów to dobrze znany bytowiakom sentymentalno-propagandowy obraz ich domowej ojczyzny, drugi zaś to ideowo-obyczajowy wizerunek przeprowadzania elektryfikacji okolic Kłęczna. Filmy dla celów merytorycznych Konfrontacji były tym ważniejsze, że pokazywały niemiecką i polską projekcję kulturową ludności zamieszkującą ziemię bytowską.

Zaprezentowane referaty z Międzynarodowych Konfrontacji Kulturowych *Wielkie Pomorze. Społeczności narody* zostaną zebrane i opracowane przez kierowników naukowych projektu, tj. Adelę Kuik-Kalinowską oraz Daniela Kalinowskiego. Następnie grupa tekstów naukowych zostanie oddana do zewnętrznej recenzji, zaś część pozanaukowa wypowiedzi (scenariusze teatralne, fotografie) utworzy warstwę dokumentacyjno-ikonograficzną druku zwartej. Powstała w ten sposób książka będzie miała w 2016 roku dwóch wydawców: Akademię Pomorską w Słupsku oraz Instytut Kaszubski w Gdańsku.